

Torsdagen den
14 oktober 1976

Torsdagen den 14 oktober

Kl. 14.00

*Fyllnadsval till
valberedningen*

§ 1 Fyllnadsval till valberedningen

Herr TALMANNEN:

De på föredragningslistan upptagna valen är föranledda av att ledamoten i valberedningen herr Antonsson samt suppleanterna herr Gustavsson i Alvesta och fru Olsson utsetts till statsråd.

Centerpartiets riksdagsgrupp har som ny ledamot i valberedningen anmält nuvarande suppleanten herr Nilsson i Tvärålund. Till nya suppleanter har nominerats herr Persson i Heden, fru Fredgardh och fröken Rogestam.

Herr talmannen förklarade därefter följande personer valda för återstoden av riksdagens innevarande valperiod till

ledamot i valberedningen

herr Nilsson i Tvärålund (c)

suppleanter i valberedningen

herr Persson i Heden (c)

fru Fredgardh (c)

fröken Rogestam (c)

§ 2 Justerades protokollen för den 5 och 6 innevarande månad.

§ 3 Om åtgärder mot upprättande av vissa personregister, m. m.

Herr justitieministern ROMANUS erhöll ordet för att besvara herr *Måbrinks* (vpk) den 7 oktober anmälda fråga, 1976/77:3, och anförde:

Herr talman! Herr Måbrink har frågat mig vilka åtgärder jag kommer att vidta för att förstöra befintliga register över personer som har omhändertagits enligt lagen (1973:558) om tillfälligt omhändertagande (LTO) samt vad jag ämnar göra för att förhindra upprättandet av sådana register i fortsättningen.

Vid tillkomsten av LTO sades det klart ifrån, både här i riksdagen och i andra sammanhang, att någon registrering av personer som omhändertagits med stöd av lagen inte skulle få ske. Detta framhålls också i de anvisningar till lagen som rikspolisstyrelsen utfärdade i september 1973.

*Om åtgärder mot
upprättande av
vissa personregis-
ter, m. m.*

Torsdagen den
14 oktober 1976

*Om åtgärder mot
upprättande av
vissa personregister,
m. m.*

När uppgifter började cirkulera i massmedierna om att det ändå fanns ett register hos Stockholmspolisen över personer som omhändertagits med stöd av LTO väckte detta därför stor förvåning.

Enligt uppgifter som inhämtats från polismästaren i Stockholm har förhållandet varit följande. Vid ett omhändertagande upprättas en rapport över vad som föranlett ingripandet och vad som skett med den omhändertagne. En kopia av rapporten har sedan sänts över till centrala spaningsroteln, där rapportkopiorna förvarats i kronologisk följd. På centrala spaningsroteln har man antecknat namnen på de omhändertagna på pappersremсор som förvarats årsvis i alfabetisk ordning i ett s. k. flexo-register, dvs. ett slags blädderbok på stativ.

Så snart polismästaren i Stockholm fick kännedom om här redovisade förhållanden tog han medelbart hand om registret. Detta hålls inlåst och skall förstöras så snart riksdagens justitieombudsman avgjort det ärende angående denna fråga som anhängiggjorts hos honom.

Enligt uppgift från rikspolisstyrelsen är det osannolikt att det skulle finnas något liknande register på annat håll i landet. Vid de inspektioner som styrelsen gjort i skilda polisdistrikt under tiden efter LTO:s ikraftträdande har tillämpningen av denna lag ägnats särskild uppmärksamhet. Det har därvid aldrig funnits anledning till någon anmärkning i nu aktuellt hänseende. Som en extra försiktighetsåtgärd avser emellertid styrelsen att genom en cirkulärskrivelse till alla polisdistrikt ånyo framhålla vikten av att ifrågavarande föreskrifter följs.

Mot bakgrund av vad sålunda redan har gjorts eller planerats anser jag inte att jag har anledning att vidta några ytterligare åtgärder. Den uppmärksamhet som det inträffade redan väckt liksom den konstanta uppmärksamhet med vilken tillämpningen av LTO följs från många håll bör för övrigt utgöra en stark garanti mot en felaktig praxis.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret.

Låt mig till att börja med säga att den utvärdering av LTO som brottsförebyggande rådet nu har gjort visar att den kritik som riktades mot lagen när den tillkom 1973 är helt berättigad. LTO har alltså inte haft någon som helst positiv funktion att fylla. Just den sociala aspekten, som försvararna av LTO lade så stor vikt vid, har över huvud taget inte funnits med i bilden. Däremot har man tillämpat någonting annat – som man enligt lagen inte skulle tillämpa och som försvararna av lagen, i den här kammaren och i andra sammanhang, sagt inte förekommer – nämligen registrering av LTO-ingripanden. Det är vad som har förekommit!

Det är, herr justitieminister, inte enbart i Stockholm som man har haft den nämnda blädderboken på stativ, där man systematiskt fört in uppgifter om människor som har råkat komma i kontakt med den här lagen. Det finns uppgifter om att man exempelvis i Huddinge polisdistrikt t. o. m. har lagt upp personakter över människor som råkat bli föremål

för LTO-ingripanden.

I ett brev från rikspolisstyrelsen i februari förra året, som gick ut till alla polisdistrikt och länsstyrelser, heter det:

”Rikspolisstyrelsen rekommenderar därför polisdistrikten att ordna handlingar rörande tillfälliga omhändertaganden på så sätt att uppgifter kan lämnas utan större omgång eller merarbete.”

När det gäller registrering av människor är det givetvis inte formen som är det avgörande utan innehållet. Det kan sägas att man inte använt sig av de reguljära register som finns litet överallt när det gäller LTO-ingripandena, utan man har i stället använt blädderböcker på stativ. Men innehållet är detsamma som i de reguljära registren, efter vad jag kan förstå.

Frågan är nu hur detta material skall förstöras, och beträffande det tycker jag inte att justitieministern har gett tillfredsställande svar. Jag tycker inte att Ni skall krypa bakom JO:s utredning – för här är det justitieministern som har ansvaret. Skall polisen, som mer eller mindre olagligt fört dessa register, förstöra dem? Eller kan man tänka sig en fempartikommission samt att representanter för R-förbunden får vara med och kontrollera förstöringen av dessa register?

Herr justitieministern ROMANUS:

Herr talman! Uppgiften att det skulle förekomma liknande register på annat håll får klarläggas vid den utredning som jag nyss nämnde att justitieombudsmannen kommer att göra. Jag kan för dagen inte säga mer.

Det är t. v. klart att registret inte bör förstöras i dag, så att man förhindrar kontroll över vad som har skett. Det förmodar jag att herr Måbrink inte menar. Förstörandet måste avbida utredningens slutförande, och jag kan inte för dagen säga vilket resultat den kan komma till.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det må vara att man först måste kontrollera vad som har skett. Men kvar står ändå frågan på vilket sätt dessa register skall förstöras. Det är ju rätt uppenbart att man mot bestämmelserna har fört register. Detta är ganska klart konstaterat när det gäller Stockholms polisdistrikt, som har ett mycket stort antal LTO-ingripanden. JO kan såvitt jag förstår inte komma till någon annan slutsats efter det som polischefen i Stockholm har suttit och erkänt i massmedia.

Frågan kvarstår alltså, och det är inte bara jag utan en orolig opinion ute i landet som vill veta, hur dessa register skall förstöras när JO:s utredning är klar. Skall polisen göra det – polisen som bl. a. dels har lämnat oriktiga uppgifter i massmedia, dels brutit mot gällande bestämmelser? Nej, den kan inte göra det. Skall den parlamentariska kommissionen i rikspolisstyrelsen, med representanter för de tre borgerliga partierna och för socialdemokraterna, göra det? Nej, jag anser att den inte kan göra det. Den har misskött sin uppgift genom att inte bevaka frågan

Torsdagen den
14 oktober 1976

*Om tillämpningen
av den svenska
neutralitetspoliti-
ken i vissa fall*

om registerföringen. Den har blundat för detta, alternativt över huvud taget inte intresserat sig för det eller godkänt det.

Det är därför nu nödvändigt att man för ändamålet bildar en ny kommission med representanter för de fem politiska partierna och exempelvis för R-förbunden – R-förbunden har ju medlemmar som dagligen utsätts för LTO-ingripanden.

Jag vill fråga om justitieministern kan tänka sig en sådan konstruktion när det blir aktuellt att förstöra registren?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om tillämpningen av den svenska neutralitetspolitiken i vissa fall

Herr försvarsministern KRÖNMARK erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara *dels fru Marklunds* (vpk) den 4 oktober anmälda fråga, 1976/77:1, *dels herr Gahrtons* (fp) den 11 oktober anmälda fråga, 1976/77:5, och anförde:

Herr talman! Fru Marklund har frågat försvarsministern, om försvarsdepartementet även i fortsättningen kommer att medverka till sådana avsteg från neutralitetspolitiken som exemplifierats i hennes fråga. Fru Marklund åberopar härvid *dels* försvarets inköp av viss hemlig utrustning från USA, *dels* den provverksamhet som har bedrivits av representanter för det norska försvaret på robotbasen i Vidsele. Vidare har herr Gahrton frågat mig, om jag anser att den praxis som kom till användning vid utbetalningen av de s. k. Pentagonpengarna, dvs. de miljonbelopp som försvarsdepartementet utbetalat som betalning till generalmajor Rockly Triantafellu i det amerikanska flygvapnet, är rimlig eller om jag avser att vidta någon åtgärd med anledning av de fakta som publicerats i svenska och amerikanska massmedia om saken.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

De till USA översända betalningsmedlen avser inköp av elektronisk materiel. Denna upphandling av teknisk utrustning innebär inte avsteg från vår alliansfria politik.

Beträffande provverksamheten i Vidsele vill jag erinra om att det finns avtal om materieltekniskt samarbete mellan de norska och svenska regeringarna. Detta har följts av ett avtal den 11 september 1975 mellan en svensk myndighet, försvarets materielverk, och en norsk myndighet, Forsvarets tekniske nemnd.

Efter tillstånd av den svenska regeringen genomförs på försöksplatsen i Vidsele vissa tekniska materielprov med två norska flygplan under tiden 27 september–22 oktober. Anledningen till att Norge har begärt att få genomföra dessa prov i Sverige är att Norge inte förfogar över för proven lämplig mätutrustning och provterräng.

Fru Marklund säger i sin fråga bl. a. att "den hemliga robotbasen i Vidsele upplåtits för övningar med NATO-flyg".

Anläggningen i Vidsele är en materielverk tillhörig försöksplats. Tillträde till försöksplatsen sker efter samma bestämmelser som gäller för andra militära fredsanläggningar. Försöksplatsen har inte upplåtits för övningar med NATO-flyg utan för materielprov med flygplan ur det norska flygvapnet. Länder som på detta sätt får tillstånd att utnyttja försöksplatsen betalar ersättning för de tjänster som materielverket lämnar. Utländsk provverksamhet förläggs till tider då försöksplatsen i Vidsele inte utnyttjas för svenska prov och på sådant sätt att inblick inte erhålls i vår egen provningsverksamhet.

Inte heller detta samarbete med Norge anser jag innebära något avsteg från vår alliansfria politik.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min fråga.

Jag vill till en början konstatera att det har varit ganska krångligt att få fram vad de till USA översända pengarna egentligen var avsedda för. Hela affären förnekades i början men har senare bekräftats – nu också i försvarsministerns svar. Men fortfarande kvarstår en del frågetecken. Sådana här inköp borde väl ske genom försvarets materielverk, men chefen för detta verk har ju på förfrågan uppgivit att man därifrån inte har gjort några utbetalningar för inköp av materiel i USA.

Det sätt på vilket denna fråga har handlagts ger anledning att konstatera att Sverige har ett samarbete med Pentagon. Därför väcks också frågor om den svenska neutralitetspolitiken – i synnerhet bland människor som bor i området omkring Vidselefältet, eftersom de inte ens tillåts att fiska i sjöar och bäckar i fältets omgivning. Däremot tillåts vad som nu i försvarsministerns svar kallas materielprov med flygplan ur norska flygvapnet. Det norska flygvapnet tillhör ju NATO. Följaktligen kan väl inga omskrivningar i världen dölja det faktum att NATO-flyg beretts tillträde till Vidselefältet.

Det vore f. ö. intressant att få veta om det finns ytterligare förklaringar till det norska flygvapnets närvaro på Vidselebasen. I följande talade dåvarande försvarsministern i ett interpellationssvar till herr Lövenborg om ett samarbete som då var till för att öka flygsäkerheten i gränsområdena mellan länderna.

Jag menar att båda de fall som jag har aktualiserat i min fråga visar att även om man nu inte på ett avgörande sätt har brutit mot principerna om neutraliteten, har man i alla fall gett neutraliteten en påtaglig slagsida och än en gång solkat den i kanterna. Man måste återigen konstatera att de överträdelser som har skett och sker när det gäller den svenska neutralitetspolitiken har en konsekvent inriktning. Detta konstaterande har man kunnat göra i säpoaffären, i IB-affären, i fråga om tidigare övningar med NATO-plan på svenskt område och enligt min mening i de två fall som jag nu har aktualiserat.

Torsdagen den
14 oktober 1976

*Om tillämpningen
av den svenska
neutralitetspoliti-
ken i vissa fall*

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret.

Jag beklagar i och för sig att jag tvingats ställa denna fråga till en försvarsminister som inte är ansvarig för det som har hänt. Men försvarsministern har ju ansvar för det som kommer att hända i framtiden, och mot den bakgrunden är jag inte riktigt tillfredsställd med svaret. Min fråga gällde den praxis som kommit till användning vid utbetalning av dessa s. k. Pentagonpengar. Jag fick inte något riktigt klart besked, om samma praxis kommer att tillämpas också i fortsättningen.

Det är väl ändå en ganska ovanlig betalningsform som kommit till användning. Jag är ingen expert på valutatransaktioner, men avdelningsdirektör Robert Sparve i riksbanken sade till Aftonbladet den 15 september: "Den här typen av utförelse av sedlar för betalning utomlands är mycket ovanlig i Sverige, nästan unik."

Herr Sparve uttalade i fortsättningen att man från riksbankens sida är emot sådana utbetalningar.

Bertil Erksammar i försvarets materielverk har sagt att för honom tedde sig hela transaktionen mycket konstig.

Det är alltså ganska uppenbart att det är ett ovanligt sätt att betala ut pengar som kommit till användning. Jag tror också man kan konstatera att det fått rätt allvarliga konsekvenser. Det har tvingat både statsråd och andra myndighetspersoner att utfärda dementier som man sedan blivit nödsakad att ta tillbaka. Detta är inte särskilt befrämjande för tilltron till demokratis funktionsformer. Det har också hos opinionen skapat tvivel på de här betalningarnas formella riktighet.

Men det kanske allvarligaste är ändå att det har skapat intryck av någon sorts politiskt skumraskeri – ett intryck som inte behöver grunda sig på korrekta bedömningar i och för sig men ett intryck som likafullt finns där. Man har spekulerat i orsakerna till hemlighetsfullheten med den här utbetalningen; man har spekulerat i möjligheten att det kan bero på att de myndigheter i USA det gällde ville undgå embargobestämmelser eller att de ville dölja för de allierade till USA att Sverige fick avancerad elektronisk utrustning som de allierade inte fick; man har spekulerat i att CIA eller andra underrättelseorgan i USA försökte kringgå vanliga budgetbestämmelser i USA; man har spekulerat i att det gällde att dölja förbindelser av vissa slag mellan Sverige och USA, och man har spekulerat i att det skulle gälla att dölja ett underrättelsesamarbete mellan Sverige och USA.

Därför vill jag ändå fråga: Är det meningen att den här typen av praxis skall komma i tillämpning också i fortsättningen?

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Låt mig först beröra de s. k. Pentagonpengarna.

Anledningen till att detta inköp icke har handhåfts av försvarets materielverk är att det rör hemlig elektronisk utrustning. Därvid gäller ett särskilt förfarande.

Herr Gahrton menar att det var en ovanlig betalningsform. Jag kan hålla med om det, men jag vill också säga att den betalningsform som har praktiserats i det aktuella fallet är en engångsföreteelse; vi vill hävda att någon utvecklad praxis i ett sådant fall inte finns. Jag kan säga till herr Gahrton att affärer av det slaget i fortsättningen – i den mån de kommer till stånd – kommer att ske i enlighet med svensk lag och de bestämmelser som finns i landet.

Jag kan vidare säga att den underrättelsenämnd som efter beslut i riksdagen numera finns har tagit del av ärendet. Vid den kontakt som jag haft med nämndens ordförande har det uppgivits för mig att nämnden icke har haft något att erinra mot förfarandet.

När det sedan gäller robotbasen i Vidsele sade fru Marklund att svenska medborgare icke tillåts att fiska där osv. Men detta är ju någonting helt annat; här är det fråga om en säkerhetsbestämmelse. Det gäller att se till att vid de övningar som äger rum där enskilda människor icke kommer till skada. I det fallet finns ingenting att tillägga. Vi har ett samarbetsavtal med Norge, men det är icke fråga om några NATO-övningar, utan om utprovning av materiel.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Till att börja med vill jag säga att jag har litet svårt att se skillnaden mellan vad som är utprovning av materiel och vad som är övningar. I båda fallen är det ju ändå fråga om att ett annat lands flygvapen deltar i verksamhet på en bas i vårt land, som är så hemlig och så omgärdad av bestämmelser att traktens egen befolkning inte har något som helst tillträde till området.

Jag glömde i mitt första inlägg att fråga, om inte försvarsministern ändå anser att lämplig mätutrustning och provterräng borde kunna tillhandahållas i ett annat NATO-land, så att det norska flygvapnet inte på det viset behövde använda svensk materiel och svenskt område för sådan verksamhet, som ju – såsom jag har sagt tidigare – trots allt väcker funderingar om hur den svenska neutralitetspolitiken tillämpas.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att, som försvarsministern uttryckte det, "affärer av det slaget i fortsättningen" skall "ske i enlighet med svensk lag". Om man vågar tolka det som en förändring i förhållandet till tidigare praxis är det självfallet synnerligen tillfredsställande.

Det är också tillfredsställande att underrättelsenämnden har varit inkopplad på fallet. Jag vill emellertid med anledning av pressuppgifter ändå fråga, om detta har varit möjligt. Det hette i en tidningsartikel i Expressen den 16 september att revisorer hade granskat dessa handlingar och därefter årligen förstört dem. Om det är riktigt förstår jag inte hur de här handlingarna har kunnat granskas i en underrättelsenämnd som inte tillsattes förrän i somras. Jag vill mot bakgrund av det fråga: Kan

*Om tillämpningen
av den svenska
neutralitetspoliti-
ken i vissa fall*

man tolka uttalandet så, att det är meningen att vid denna typ av känsliga upphandlingar i framtiden underrättelsenämnden kommer att vara inkopplad?

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Jag kan säga herr Gahrton att i fortsättningen kommer det säkerligen att bli rutin att underrättelsenämnden är inkopplad. Det är överbefälhavaren som har ansvaret; vi har fortlöpande kontakter, och jag har fullt förtroende för honom i det här sammanhanget och, helt naturligt, också för underrättelsenämnden.

Att jag sade att upphandling skall ske enligt svensk lag och svenska bestämmelser innebär icke att jag vill låta påskina att den tidigare handläggningen har skett i strid mot svensk lag. Här får lämpligheten bedömas i varje fall, men jag vill betona att man icke skall begå några olagligheter när man bedriver sådan här verksamhet, som riksdagen har ställt sig bakom i och med att den har ansett att vi för säkerhets skull måste ha en viss underrättelseverksamhet.

Till fru Marklund vill jag ytterligare säga att det icke alls förhåller sig så, att de här norska flygplanen deltar i några övningar. Här rör det sig om exklusivt norska prov, och var den norska försvarsmakten vill förlägga sin provverksamhet är en norsk angelägenhet. I den mån man från norsk sida anser det lämpligt att förlägga den till en svensk robotbas har jag för min del ingenting att erinra emot det. Jag vill bara understryka att norska staten lämnar full ekonomisk ersättning till materielverket, vilket – om man ser det i det ekonomiska perspektivet – underlättar den verksamhet som materielverket bedriver.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Att det skulle ha förekommit några olagligheter har väl ingen hävdad – inte heller de som har drivit den här frågan hårt.

Jag vet inte om jag övertolkar försvarsministern i positiv riktning, men jag vågar ändå tyda svaret så, att praxis kommer att skärpas och, framför allt, att insynen kommer att öka. Jag har inte funnit anledning att gå in på alla de detaljer som har förekommit i massmedia, eftersom den här affären inte skett under den nuvarande försvarsministerns domvärjo. Jag noterar emellertid som ett resultat att vi har fått klart besked, att underrättelsenämnden, som är parlamentariskt tillsatt, kommer att kunna få följa den här typen av ärenden i fortsättningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1976/77:4 till utbildningsutskottet

1976/77:5 till konstitutionsutskottet

1976/77:6 till justitieukskottet

1976/77:7 och 8 till näringsutskottet
1976/77:9 och 10 till arbetsmarknadsutskottet

§ 6 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna 1976/77:2-4.

§ 7 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Anhåller om ledighet på grund av vård av barn enligt lagen om för-
äldraledighet under tiden 18 oktober t. o. m. 18 december 1976.

Stockholm den 11 oktober 1976

Bonnie Bernström

Kammaren biföll denna ansökan.

Herr talmannen anmälde att under fru Bernströms ledighet från upp-
draget som ersättare för statsrådet Wikström skulle fru *Andrén* (fp) in-
träda i hennes ställe.

§ 8 Återkallelse av del av motion

Herr TALMANNEN:

I skrivelse den 13 oktober 1976 har herr Bohman återkallat punkterna
1-3 i den av honom m. fl. väckta motionen 1975/76:1996 om skatte-
politiken.

Jag har därför avskrivit motionen i denna del.

Skrivelsen lades till handlingarna.

§ 9 Anmäldes och bordlades

Redogörelse

1976/77:1 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse

§ 10 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kam-
markansliet

den 13 oktober

1976/77:5 av herr *Wästberg* i Stockholm (fp) till herr handelsministern
om regeringens inställning till ekonomisk bojkott mot Israel:

Ända sedan staten Israel grundades har de kringliggande arabstaternas
militära krigföring mot den judiska staten kompletterats med ekonomiska

Nr 10

Torsdagen den
14 oktober 1976

*Återkallelse av del
av motion*

*Anmälan av
interpellationer*

*Anmälan av
interpellationer*

sanktioner. Den arabiska bojkotten har drabbat företag som investerat i Israel eller på annat sätt överfört kunskap eller kapital till Israel.

Arabstaternas ekonomiska bojkott mot företag som investerat i Israel är slumpartad och har varit ineffektiv. Under senare år har dock bojkotten både intensifierats och effektiviserats. Oljestaternas växande ekonomiska inflytande har tvingat västeuropeiska företag att böja sig för arabiska hot. Petrodollarn gör arabstaterna ekonomiskt starka och har förvandlat dem till intressanta marknader för storföretagen. Bojkotten har också haft rent antisemitiska drag: lån till konsortier där "judiska" banker ingått har nekats. Företag med judisk företagsledning har drabbats.

I USA har kongressen hållit förhör kring i vad mån amerikanska företag nåtts av bojkottkrav eller böjt sig för arabiska påtryckningar. I ett stort antal fall har så skett. I USA fanns redan tidigare en lag som beordrade företag som utsätts för krav på att i kontrakt ta med diskriminerande bestämmelser att inom fjorton dagar rapportera detta till handelsdepartementet. I dagarna har dessa lagar ytterligare skärpts.

Från folkpartiets sida hälsar vi självfallet en utökad handel mellan Sverige och arabstaterna med glädje. Men vi ser med oro på att handeln används som politiskt vapen mot Israel.

En rad svenska företag har böjt sig för arabiska påtryckningar. Exempelen är kända genom pressen och genom att företrädare för några företag öppet deklarerat att de av hänsyn till arabstaterna avstår från affärer med Israel.

Sveriges på senare år drastiskt ökade handel med Saudiarabien och minskningen av den svenska exporten till Israel gör det motiverat att fråga i hur hög grad svenska företag i tysthet böjer sig för arabiska krav på sanktioner mot Israel.

Det skulle vara nyttigt att få en kartläggning av i hur hög grad svenska företag ställts inför bojkottkrav mot Israel när de slutit avtal med arabstaterna och i hur hög grad svenska företag böjt sig för sådana krav. Det vore också av värde att få ett klart uttalat fördömande från handelsministern av att svenska företag deltar i ekonomisk krigföring mot den enda demokratin i Mellanöstern.

Är handelsministern beredd att medverka till en kartläggning av i hur hög grad svenska företag mötts av eller böjt sig för krav på ekonomiska sanktioner mot Israel?

Vilken är handelsministerns inställning till att svenska företag ger efter för krav på bojkott mot Israel?

1976/77:6 av herr *Feldt* (s) till herr industriministern om stålindustrins strukturproblem:

Det har sedan en tid stått klart att svensk stålindustri står inför betydande omställningsproblem. Stålindustrin är i hög grad beroende av utlandet både genom en hög exportandel och genom stark utländsk konkurrens på den svenska marknaden.

Utomlands har under de senaste 10 – 15 åren en snabb utveckling ägt rum. Den totala kapaciteten har ökat. Man har byggt en rad nya, mycket stora stålverk samtidigt som många äldre verk har lagts ner. Detta har ofta skett utan att man tagit hänsyn till de sociala återverkningarna på de gamla stålorterna. I denna process har staten i många länder medverkat aktivt.

Detta har betytt stora möjligheter att utnyttja de senaste årtionenas tekniska utveckling och dess fördelar vid produktion i större skala. Strukturomvandlingen har också lett till en långtgående samverkan mellan företag, både nationellt och internationellt.

I den svenska stålindustrin har någon motsvarande utveckling inte ägt rum. Moderniseringen och effektiviseringen har gått förhållandevis långsamt. De olika försök till samverkan som gjorts av de enskilda företagen har inte lett till några mera påtagliga resultat. Konsekvenserna kan avläsas i svag produktions- och investeringsutveckling och en sjunkande sysselsättning.

Det var den socialdemokratiska regeringens uppfattning att denna utveckling måste vändas med hänsyn till den betydelse stålindustrin har för samhällsekonomin, sysselsättningen och den regionala balansen i vårt land. Det finns en rad gynnsamma förutsättningar för stålproduktion i Sverige: ett gediget yrkeskunnande, en högt utvecklad verkstadsindustri, egna malmtillgångar och ett bra geografiskt läge i förhållande till de stora konsumtionscentra.

Erfarenheterna både från vårt eget land och från andra länder visar att omställningarna i stålindustrin måste ske under ledning och aktiv medverkan av staten. Annars blir de varken socialt acceptabla eller ekonomiskt möjliga. Den socialdemokratiska regeringen hade inlett arbetet på en näringspolitisk plan som skulle göra det möjligt för samhället att, i samverkan med industrin och de anställda, ta ett samlat grepp över utvecklingen inom svensk järnhantering. Förutom det starkt ökade statliga engagemanget i stålproduktionen i Norrbotten inleddes överläggningar med enskilda företag för produktions-samverkan på olika områden. Utredningar inom Jernkontoret om specialstålindustrin och inom Stålbranschrådet om handelsstålindustrin skulle mot slutet av detta år ge underlaget för en samlad prövning av åtgärder och planering för stålindustrins utveckling, modernisering och effektivisering. Denna uppläggning hade stöd av de fackliga organisationerna.

Några dagar efter valet den 19 september offentliggjorde Stora Kopparbergs Bergslags AB sin avsikt att överlåta specialstålverket i Söderfors till Uddeholms AB och att lägga ner tillverkningen av specialstål i Vikmanshyttan. Enligt bolagsledningen måste denna transaktion genomföras snabbt, och pågående utredningar kunde inte inväntas. Efter protester från de anställdas fackliga organisationer och representanter för de berörda kommunerna har beslutet om överlåtelsen t. v. uppskjutits.

De två storföretagens agerande i denna för svensk stålindustri viktiga strukturfråga har väckt berättigad oro och upprördhet bland de människor

och på de orter som berörs av transaktionen. I Vikmanshyttan gäller det omedelbart sysselsättningen för de över 400 anställda vid stålverket och på längre sikt frågan om hela ortens möjligheter att överleva. I Söderfors har också oro skapats om framtiden eftersom betydande oklarhet råder om Uddeholms AB:s planer och resurser att fullfölja och utveckla det från Stora Kopparberg övertagna specialstålverket.

Om denna transaktion och sättet att genomföra den är att betrakta som ett förebud om hur strukturomvandlingen av svensk stålindustri framdeles kommer att hanteras torde oron sprida sig till alla stålindustrins anställda och till alla de orter som i dag är mer eller mindre beroende av denna industri. Det betyder att omställningarna kommer att styras av enskilda företags och ägargruppers intressen utan att ingå i en samlad plan. Det gör det bl. a. omöjligt att väga olika alternativ till lösningar mot varandra, där man inte är bunden till samverkan mellan endast vissa ägarintressen. Det ger inte heller utrymme för en bedömning av olika lösningar från samhällsekonomiska, sociala och regionalpolitiska synpunkter. Det lämnar de anställda och de berörda samhällsintressena utan reell möjlighet att påverka skeendet.

En sådan utveckling kan enligt vår mening inte accepteras. De nödvändiga omställningarna av stålindustrin måste ske i socialt acceptabla former. De som arbetar i industrin måste tillförsäkras arbete och trygghet och ges insyn och inflytande i omställningsprocessen. Strukturförändringarna måste ske på sådant sätt och i sådan takt att nya arbetstillfällen skapas för människorna på de orter där sysselsättningen påverkas.

Den regeringsförklaring som avgavs inför riksdagen den 8 oktober innehöll ingenting om hur den nya regeringen avser att möta strukturproblemen inom svensk industri. Däremot säger sig regeringen vilja verka för decentralisering, motverka maktkoncentration och föra en politik för sysselsättning och boende i alla delar av landet.

Jag anhåller därför att till herr industriministern få rikta följande frågor:

1. Avser regeringen att fullfölja arbetet på en plan för den strukturella utvecklingen av svensk stålindustri som säkerställer att nödvändiga strukturförändringar sker i socialt acceptabla former, med trygghet och inflytande för de anställda och efter en samlad samhällsekonomisk och regionalpolitisk bedömning?

2. Kommer regeringen i avvaktan på en sådan plan att förhindra genomförandet av transaktionen mellan Stora Kopparbergs Bergslags AB och Uddeholms AB och av liknande transaktioner som föregriper en samlad lösning av stålindustrins strukturproblem?

1976/77:7 av herr *Svensson* i Malmö (vpk) till herr statsrådet *Johansson* om regeringens linje i kärnkraftsfrågan:

Under senare tid har en rad händelser inträffat, som gör det nödvändigt att återuppta diskussionen om kärnkraften och alternativa planer för såväl produktion som konsumtion av energi.

Det torde nu stå helt klart, trots ivriga försäkringar om motsatsen, att kärnkraftens avfallsproblem ännu inte har fått någon godtagbar lösning. Detta konstaterades i en nyligen framlagd offentlig utredning i Storbritannien. Det var också orsaken till att man för en kort tid sedan satte stopp för vidare utbyggnad av kärnkraft i USA.

Under valrörelsen deklarerade centerpartiet att man konsekvent skulle komma att motarbeta en vidare utbyggnad av kärnkraften och skulle motsätta sig en laddning av Barsebäck 2. Regeringsförklaringens formuleringar ger utrymme för tolkningen att centerpartiet i förhandlingarna fått vika sig för de övriga borgerliga partierna, som hittills verkat för utbyggnad av kärnkraften.

Barsebäck är ett av de mer kontroversiella kärnkraftverken i landet. Det är beläget i en ovanligt tätbefolkad region i omedelbar närhet av stora stadscentra. Det är därför logiskt, om utbyggnad av just ett sådant verk sätts under debatt i en för svensk kärnkraftutbyggnad ny situation.

Man har nu ett läge, där 1975 års energipolitiska linje får anses överspeld. Någon ny energipolitik har icke tagit form. I detta läge är det naturligt att inte automatiskt fortsätta utefter en linje som inte längre är parlamentariskt och politiskt grundad.

Motsätter man sig kärnkraft *iii*, kräver konsekvensen att man anvisar alternativ. En alternativplan måste vara trovärdig och användbar i tidsperspektivet fram till 1985–1990. Det räcker inte med att för det korta perspektivet hänvisa till vad som vore möjligt under ett helt annat ekonomiskt system.

I riksdagens energibeslut 1975 förutses en ökning av den totala energitillförseln 1973–1985 med drygt 25 % samt av elenergin med ca 100 %. Kärnkraftsinslaget på elsidan motsvarar 65 terawattimmar el. Man kan diskutera om dessa ökningar är rätt beräknade. Tendensen under åren 1973–1975 pekar mot lägre nivåer. Å andra sidan skulle en högre målsättning för sysselsättningen än vad som gäller i den nuvarande kapitalistiska ekonomin krävas. Vi accepterar i resonemanget därför de angivna storheterna. Genom alternativ eller besparingar skall alltså kärnkraftsbortfallet täckas.

Det är fullt möjligt att till 1985–1990 avstå från kärnkraft och samtidigt öka sysselsättningen. Någon fara för bygnadsverksamheten behöver heller inte uppstå. De alternativa åtgärderna torde sysselsätta minst lika många bygnadsarbetare som kärnkraftverken.

Det finns inget universalmedel som kan ersätta hela eller merparten av den elkraft kärnkraften beräknas ge. Varken omfattande isoleringsprogram för fastighetsbeståndet eller någon enskild alternativ energikälla kan täcka detta flöde. Vad som krävs är en hel serie av mindre tillskott och besparingar. Däremot finns det stora möjligheter att välja mellan olika kombinationer av sådana tillskott och besparingar.

En tänkbar ersättningsplan kan inrymma följande åtgärder.

1. Gradvis förskjutning av industrins sammansättning till mer högförädling. En sådan förändring är fördelaktig för sysselsättningen och

*Meddelande om
frågor*

ger vid 1 % årlig förskjutning i industrisysselsättningen en besparing på minst 20 terawattimmar el.

2. Indirekta besparingar av olja och kol genom den förändrade industrisammansättningen och dämpningen av rovdriften. Inbesparad olja kan användas för elproduktion.

3. Kraftigt stöd (eventuellt lagstiftning) till förmån för kraftvärmeverk, som tillvaratar oljans värmeinnehåll.

4. Lagstiftning som tvingar industrin att där så är möjligt använda överskottsånga för elproduktion.

5. Lagstiftning för att hindra att industriell spillvärme släpps ut i de fall där den kan användas för uppvärmning. Obligatorisk samordning av industri- och bostadsplanering för att utnyttja spillvärme.

6. Införande av termostater och tidur för i princip all lokaluppvärmning.

7. Ordentlig statlig satsning på vindkraften. Vindkraften kan med sin relativt enkla teknik ge ett inte oväsentligt tillskott.

8. Satsning på soluppvärmningssystem på bostadssektorn med målsättning att efter 1980 alla eller merparten av nytillkomna bostäder skall bygga på sådana system.

9. Viss förskjutning i trafikstrukturen genom ökad kollektivtrafik och restriktioner mot biltrafik i större tätortsregioner. Dessa åtgärder är motiverade också av helt andra skäl än energipolitiska.

Som synes återstår utöver dessa punkter en rad smärre tillskott eller besparingar: isolering av byggnader, användning av torv, avfall, ökad effekt i befintliga vattenkraftverk m. m. Tillsammans täcker de nio programpunkterna mer än väl bortfallet av kärnkraft. Beroende på hur de kombineras och hur starkt man utvecklar dem motsvarar de mellan 100 och 150 % av det beräknade kärnkraftstillskottet 1985.

Med hänvisning till det anförda vill jag till herr statsrådet Johansson ställa följande frågor:

1. Hur ser regeringen på kärnkraftens framtida roll i Sverige?

2. Hur skall det energipolitiska avsnittet i regeringsförklaringen konkret tolkas?

§ 11 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 13 oktober

1976/77:11 av herr *Petersson* i Röstånga (fp) till herr utbildningsministern om tolkningen av bestämmelserna om skolornas läsår:

Skolornas läsår skall omfatta 280 dagar eller 40 veckor. Sättet att räkna arbetsdagar gör emellertid att skolor i olika delar av landet får högst

olika långa lov. Innevarande år fick t. ex. Stockholmsbarnen ett sommarlov som var elva dagar längre än sommarlovet för barnen i de sydligaste länen.

Läsårets längd bör vara av ungefär samma omfattning över hela landet och inte avhängig av lokala tolkningar.

Vill statsrådet medverka till att det utfärdas klara bestämmelser, så att olika skolors läsår ej blir beroende av hur man skall väga tolka rådande bestämmelser?

1976/77:12 av fru *Lundblad* (s) till herr jordbruksministern om åtgärder mot ökad användning av handelsgödsel:

Statens naturvårdsverk har i dagarna utkommit med en informations-skrift om Gödselmedlen och miljöskyddet. I skriften framhålls de uppenbara riskerna för miljön, främst i form av vattenföroreningar, som den kraftigt ökade användningen av handelsgödselmedel inom jordbruket innebär, speciellt i områden med lättare jordar. Vid undersökning av enskilda vattentäkter i vissa kommuner hade 20 resp. 40 % av brunnarna en så hög nitrathalt att vattnet var olämpligt att dricka, speciellt för barn under ett år. Den ökade gödslingen och bevattningen innebär på vissa håll ett allvarligt miljöproblem, som inte står i proportion till nyttan av gödslingen.

Med anledning av upplysningar i nämnda skrift ber jag att till herr jordbruksministern få ställa följande fråga:

Tänker jordbruksministern vidta några åtgärder med anledning av rapporten?

1976/77:13 av herr *Pettersson* i Lund (s) till herr statsrådet *Johansson* om regeringens linje i kärnkraftsfrågan:

Genom statsrådet *Olof Johanssons* offentliga beklagande av innehållet i regeringsdeklarationen vad gäller kärnkraften och Barsebäck 2 har betydande osäkerhet uppstått i fråga om den borgerliga regeringens linje i kärnkraftsfrågan.

Mot denna bakgrund ber jag att få ställa följande fråga till herr statsrådet *Johansson*:

Gäller den i regeringsdeklarationen uttalade meningen att Barsebäck 2 får laddas och drivas som planerat, om avtal om uppbyggnad kan företas före den 1 oktober 1977, eller gäller den av statsrådet deklarerade uppfattningen?

1976/77:14 av herr *Wästberg* i Stockholm (fp) till herr handelsministern om regeringens inställning till svenska handelsförbindelser med Sydafrika:

Instämmer statsrådet i uppfattningen att svenska företag bör avveckla sina förbindelser med Sydafrika?

Torsdagen den
14 oktober 1976

*Meddelande om
frågor*

1976/77:15 av herr *Ullenhag* (fp) till herr utbildningsministern om åtgärder för att nedbringa väntetiderna vid studiemedelsnämnderna:

Fortfarande är väntetiderna för studiemedel på många orter otillfredsställande långa.

I Stockholm är väntetiden vanligen sex veckor men kan i vissa fall bli två månader. I Linköping, där den normala väntetiden är fem till sex veckor, får vissa grupper besked om höstterminens studiemedel först vid årsskiftet.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser utbildningsministern vidta för att nedbringa väntetiderna vid studiemedelsnämnderna?

1976/77:16 av herr *Hermansson* (vpk) till herr finansministern om åtgärder mot valutaspekulation:

Fortsätter nedgången i valutareserven och vilka åtgärder avser regeringen att vidta mot valutaspekulationen?

1976/77:17 av herr *Gustavsson* i Eskilstuna (s) till herr industriministern om översynen av pågående utredningar om stålindustrins problem:

Vad innebär uppgifter i pressen om en översyn av pågående utredningar om stålindustrins problem för de av den tidigare regeringen aktualiserade samtalen om ett samarbete mellan staten och Grängesbergsbolaget för att öka tryggheten för de anställda i Oxelösunds Järnverk och hos Gränges Nyby?

1976/77:18 av herr *Svensson* i Eskilstuna (s) till herr arbetsmarknadsministern om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Flen:

Vilka åtgärder ämnar arbetsmarknadsministern vidta för att möta de sysselsättningssvårigheter som hotar att drabba Flens kommun till följd av Beijerinvests tillkännagivna planer att kraftigt reducera personalstyrkan vid AB Järnförädling i Hälleforsnäs?

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 14.30.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert